

Τα τρία είδη του φωτός κατά τη διδασκαλία του Αγ. Γρηγορίου του Παλαμά

/ Γενικά Θέματα / Θεολογία και Ζωή / Ορθόδοξη πίστη

αμφιβολία κεντρικό θέμα στη διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά είναι το φως, το θείο φως, γύρω από το οποίο περιστρέφονται όλα τα άλλα βασικά θέματα, όπως η διάκριση ουσίας και ενεργειών στη θεότητα, η γνώση του Θεού όχι διά της κοσμικής σοφίας αλλά διά του θείου φωτισμού, η νοερά προσευχή, ή άκτιστη θεία χάρη, το μεθεκτόν και αμεθεκτόν του Θεού, η συμμετοχή του σώματος στη θέωση, η από του παρόντος κόσμου πρόγευση των εσχάτων και άλλα. Το περί θείου φωτός θέμα είναι κατά κάποιον τρόπο η πηγή από την οποία απορρέουν όλα τα άλλα. Και τούτο, γιατί η συζήτηση για τη φύση του φωτός, που βλέπουν οι άγιοι στις διάφορες θεοφάνειες και οράσεις, του φωτός της Μεταμορφώσεως του Χριστού επί του όρους Θαβώρ, ως και του φωτός που θα καταυγάσει τους αγίους κατά την μέλλουσα ζωή, κατά την οποία θα εκλάμψουν οι δίκαιοι ως ο ήλιος, παρήγαγε σχεδόν όλα τα άλλα βασικά όντως για την Ορθόδοξη Θεολογία θέματα.

Τί αντιπροσωπεύει άραγε αυτή η έννοια του φωτός, που συναντάμε τόσο συχνά μέσα στην Αγία Γραφή, στην υμνολογία της λατρείας και στην λοιπή πατερική γραμματεία, όπου εμφανίζεται ό ίδιος ο Θεός να είναι φως, κατά την Ιωάννεια ρήση “Ο Θεός φως εστίν” [Α΄ επιστολή του αποστόλου Ιωάννη, κεφ. 1, στίχ. 5] και εκ του φωτός αυτού να φωτίζονται όλα τα πνευματικά όντα, οι άγγελοι ως “δεύτερα φώτα” και κατόπιν οι άνθρωποι; Είναι απλώς μία μεταφορική, συμβολική έννοια, που δεν έχει κάποιο πραγματικό αντίκρουσμα στη θεότητα; Μία πρόσκαιρη και παροδική εμφάνιση του Θεού με την μορφή του αισθητού φωτός, που γίνεται και απογίνεται, και διαρκεί μόνο όσο διαρκεί η θεοφάνεια με τη μορφή της φωτοφανείας; Μήπως εκφράζει ακόμη την διανοητική, την νοητή γνώση, που με τους συλλογισμούς αποκτά ο άνθρωπος για την θεότητα μέσω της κτίσεως;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά παράγει όλα τα άλλα βασικά θέματα που αναφέραμε και διασαφεί τελικά αν το φως αποτελεί στοιχείο, μέρος, εκδήλωση, ενέργεια του Θεού, οπότε η ενασχόληση με αυτό ανήκει στη Θεολογία, με την κυρία έννοια της λέξεως, ως λόγου περί του Θεού καθ’ εαυτόν, ή αντίθετα αποτελεί στοιχείο, αισθητό και κτιστό, του κόσμου και του ανθρώπου, οπότε ο λόγος γι’ αυτό ανήκει στην κοσμολογία και στην ανθρωπολογία. Πέρα όμως από αυτές τις θεωρητικές διαπιστώσεις δείχνει αν ο άνθρωπος, ελλαμπόμενος και φωτιζόμενος από αυτό το φως μετέχει πραγματικά του Θεού, θεώνεται, αν το φως είναι θεϊκό και άκτιστο, ή αντίθετα παραμένει στα δικά του μέτρα, στον χώρο του κτιστού και αισθητού κόσμου, χωρίς να αποκτά και να γεύεται κάτι από την θεότητα, αν το φως είναι κτιστό και αισθητό και διανοητικό.

Η συζήτηση δηλαδή για τη φύση του φωτός, αν είναι άκτιστο ή κτιστό, συνδέεται με το αίτημα της θεώσεως και της σωτηρίας του ανθρώπου, της πραγματικής κοινωνίας και μετοχής του Θεού, έχει σωτηριολογικές επιπτώσεις. Οι αγώνες και η

διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά απέβλεπαν στο να διασφαλίσουν στον άνθρωπο τη δυνατότητα να μετέχει του Θεού, να δείξουν ότι ο Θεός δεν είναι μόνον αμέθεκτος και υπερβατικός, μία απρόσιτη και ανενέργητη ουσία, αλλά είναι συγχρόνως ενδοκοσμικός και μεθεκτός, γιατί είναι αδύνατον να υπάρχει φύση και ουσία χωρίς ενέργειες, γιατί ο Θεός είναι ουσία ενεργητική, έχει ενέργειες, που είναι και αυτές θείες και άκτιστες. Και οι ενέργειες αυτές του Θεού δεν είναι θεωρητικές συλλήψεις του νου και διακρίσεις θεολογικές, αλλά απτή πραγματικότητα, την οποία παραδειγματικά και εκφαντορικά εκφράζει το θείο φως: “Φως ο Θεός ον κατ’ ουσίαν, αλλά κατ’ ενέργειαν λέγεται”.

Το άκτιστο, αιώνιο, θείο και θεοποιό φως είναι η Χάρις του Θεού, γιατί το όνομα της Χάριτος αρμόζει στις θείκες ενέργειες, που μας δίδονται δωρεάν και απεργάζονται το έργο της θεώσεως και της σωτηρίας. Ενέργειες και Χάρις και θείον φως εκφράζουν το άνοιγμα του Θεού προς τον άνθρωπο, τη θείκη συγκατάβαση, για να μπορέσει ο άνθρωπος να γνωρίσει εμπειρικά το Θεό, να αποκτήσει αίσθηση, όραση και γνώση πνευματική, που είναι πολύ ανώτερες από την αισθητή γνώση, που αποκτούμε μέσω των αισθήσεων, αλλά και από την διανοητική γνώση, που αποκτούμε μέσω του νου, των συλλογισμών και της μαθήσεως. Είναι αδύνατον μέσω των αισθήσεων και του νου, μέσω δηλαδή κτιστών μέσων, να προσεγγίσει κανείς την άκτιστη θεότητα, η οποία γνωρίζεται μόνον μέσω των ιδικών της ενεργειών, διά του θείου και θεϊκού φωτός, το οποίο φωτίζει και καταλάμπει τους αξίους και κεκαθαρμένους. Στον “Αγιορείτικο Τόμο”, που είναι έργο του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, διακρίνει ο μύστης αυτός του φωτός και της Χάριτος με πολλή σαφήνεια και λεπτότητα τρία είδη φωτός, τα οποία οι αμύητοι και ατέλεστοι δεν ημπορούν να διακρίνουν και τα συγχέουν. Είναι εν πρώτοις το αισθητό φως, που αντιλαμβανόμαστε με την αίσθηση της οράσεως· είναι έπειτα το νοητό, το διανοητικό φως, τα διάφορα νοήματα, “η εν νοήμασι κείμενη γνώσις” που αντιλαμβανόμαστε με τον νου. Και τα δύο είναι κτιστά φώτα, που περιορίζονται και κινούνται το καθένα στο χώρο του ανάλογα με τη φύση του. Υπάρχει όμως και τρίτο φως, το θείο φως, η έλλαμψη του θεϊκού φωτός, το οποίο δεν είναι ούτε αισθητό, ούτε διανοητικό, είναι άκτιστο και θεϊκό, είναι ο ορατός χαρακτήρ της θεότητας. Το φως αυτό, μολονότι είναι υπερβατικό, υπεραισθητό και υπερνοητό ενεργεί μέσω της οράσεως και του νου, ώστε δι’ αυτών, εκπνευματισμένων και αλλοιωμένων, να βλέπουν οι άξιοι αυτά που είναι υπέρ νουν και υπέρ αίσθησιν, πέρα δηλαδή από τον φυσικό χώρο των αισθήσεων και του νου. Είναι βασικό αυτό το κείμενο για την κατανόηση της περί φωτός διδασκαλίας του αγίου Γρηγορίου και αξίζει να παρατεθεί:

«Άλλο φως αντιλαμβάνεται ο νους, άλλο η αίσθηση. Η αίσθηση αντιλαμβάνεται το αισθητό φως που δείχνει τα αισθητά ως αισθητά. Φως του νου είναι η γνώση που υπάρχει στα νοήματα. Δεν αντιλαμβάνονται λοιπόν το ίδιο φως η όραση και ο

νους, αλλά έως ότου καθένα από αυτά ενεργεί κατά τη δική του φύση και μέσα στις κατά φύση συνθήκες. Όταν όμως οι άξιοι ευτυχήσουν να λάβουν πνευματική και υπέρλογη χάρη και δύναμη, τότε και με την αίσθηση και με το νου βλέπουν αυτά που είναι πάνω από κάθε αίσθηση και κάθε νου, με τρόπο που “γνωρίζει μόνο ο Θεός κι εκείνοι που δέχονται αυτές τις θείες ενέργειες” για να χρησιμοποιήσουμε την έκφραση του Μεγάλου [Γρηγορίου του Θεολόγου](#)».

Πηγή: poimantiko.blogspot.gr